

Armata și Biserica în trecutul neamului nostru

Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu¹

Rezumat:

Istoria națiunii noastre dă mărturie despre bună colaborare între Armată și Biserică, deoarece știm că Dumnezeu este și al Armatei. Prezentul studiu își propune să reamintească generațiilor actuale despre clericii valoroși din Biserica Ortodoxă care au jucat un rol important în istoria națiunii noastre prin participarea lor activă la bătăliile care au avut loc de-a lungul timpului. Acești preoți parohi, care s-au implicat în luptele timpului, sau capelanii în slujba Armatei Române erau nu numai slujitori blânzi care îi slujeau pe cei răniți sau morți (cărora le oferea slujbe funerare), dar și martiri curajoși care au protejat granițele, unitatea și valorile naționale și spirituale, viața fraților lor cu propria lor viață, devenind astfel un simbol spiritual de urmat chiar și în zilele noastre. Ne simțim responsabili să ne amintim de ei deoarece stau la temelia păcii și libertății de care națiunea noastră se bucură astăzi și sunt un bun model spiritual de urmat de către toate generațiile.

Cuvinte cheie:

armată, capelani, parohi, revoltă, primul război mondial, al doilea război mondial, etc.

În tot trecutul neamului nostru Biserica Ortodoxă a fost alături de credincioșii ei, împărtășind împreună cu ei atât bucuriile, dar mai ales necazurile. Presupunerea că anumiți preoți de parohie vor fi fost alături de ostașii lui Ștefan cel Mare sau a celorlalți domni români care s-au ridicat cu oștile lor împotriva unor oști străine crotopitoare. Este cunoscut mai târziu numele lui „popa Stoica din Fărcaș”, din Oltenia, luptător în oastea lui Mihai Viteazul. Mult mai târziu, la 4 august 1717, preotul Lupu Șandru din Borșa Maramureșului, în fruntea țăranilor din satele

¹ Pr. Dr. Mircea Păcurariu, profesor emerit al Facultății de Teologie Ortodoxă „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

învecinate a distrus – în Strâmtura Borșii – o oaste de tătari care prădase Maramureșul, eliberând din mâinile lor câteva mii de robi².

O participare masivă a preoților împotriva asupritorilor se înregistrează în răscoala condusă de Horia, Cloșca și Crișan din toamna anului 1784. Aproape 80 de preoți au fost alături de răsculați. De pildă, în cea de a treia călătorie a lui Horia la Viena a fost însoțit de preotul *Dumitru din Certege*, jud. Alba.

Cu ocazia înscrierilor pentru „regimentele de grăniceri” („cătane”), în vara anului 1784, preoții au avut un rol foarte important. La adunarea ținută în satul Mesteacăn, jud. Hunedoara, sub conducerea lui Crișan, când țăranii au hotărât să pornească spre Bălgrad (Alba-Iulia), pentru a se înscrie ca grăniceri, preotul *Ianăș Cazan* a făcut rugăciuni pentru izbânda celor hotărâte acolo.

După începerea răscoalei, între cei care îndemnau pe țăranii iobagi să se ridice împotriva nobililor asupritori, s-au numărat și mulți preoți, între care notăm pe *Constantin Turciu zis Costan* din Crișcior care a ridicat la luptă țăranimea din Zarand, Avram din Uibărești, care îndemna pe răsculați să atace pe nobilii din satul Ribița, *Dănilă* din Crișcior, în casa căruia nobilii trebuie să aducă un răspuns la un ultimatum al țăranilor, *Gheorghe* din București, *Zaharia* din Bretea Mureșană, *Mihai* din Gelnar (sate din jud. Hunedoara), *Gheorghe Nicula* din Albac, unul din căpitaniii lui Horia, *Ioan Hagi Crișănuț* din Bistra, unul din oamenii săi de încredere, *Ioan Cocan* din Pâclișa, care a dus tratative cu un colonel austriac, *Petru Iancu* din Lupșa, *Ilie* din Galda, *Petru zis Rotogol* din Abrud, care a botezat mulți nobili și oameni înstăriți, întrucât răsculații credeau că în forma aceasta se vor înlătura deosebirile sociale și naționale (sate în jud. Alba), *Vasile* din Pintic, jud. Cluj, care îndemna la răscoală pe țăranii din părțile Clujului, *Gheorghe* din Bedeleu, jud. Cluj, *Ioan* din Leheceni-Bihor și mulți alții. Preotul *Nicolae Rațiu* din Alba Iulia-Maieri a scris testamentul lui Horia și Cloșca, i-a spovedit și împărțășit înainte de fioroasa lor execuție. Aproape toți acești preoți au fost închiși, anchetati, întemnițați, după înăbușirea răscoalei. Așadar, preoții români au fost alături de credincioșii lor în lupta acestora pentru înlăturarea iobăgiei și pentru o viață mai bună³.

Clerul ortodox român va fi apoi mereu prezent în marile evenimente din secolul al XIX-lea: Răscoala condusă de Tudor Vladimirescu, Revoluția din 1848/1849, lupta pentru realizarea unirii Principatelor, Războiul de Independență, iar mai târziu în cursul Primului Război Mondial.

² Despre el: Preot Niculae M. Popescu, *Preoți de mir adormiți în Domnul*, București, 1942, p. 51-56 și 68-73.

³ Participarea preoțimii la răscoala prezentată de Ștefan Meteș, *Lămuriri noi privitoare la răscoala lui Horia*, Sibiu, 1933, 62 p.

Tudor Vladimirescu, conducătorul răscoalei din 1821, avea strânse legături cu Biserica, fiind și ctitorul bisericii de lemn din satul Prejna, jud. Mehedinți împreună cu credinciosul țăran Gheorghe Dunca și căreia i-a făcut apoi o danie de 100 de taleri, biserică în care i s-a zugrăvit chipul. Alte danii a făcut schitului Cioclovina, jud. Gorj, bisericilor din satele Tismana, jud. Gorj și Cerna-Vârf, jud. Mehedinți, mănăstirii Sămurcășești (Ciorogârla), de lângă București, iar prin testament a rânduit să se facă danii la Muntele Athos și la Sfântul Mormânt.

O tradiție consemnată de un istoric al Răscoalei – relatează că la intrarea lui Tudor Vladimirescu în București, în fruntea pandurilor săi, avea în dreapta sa un preot cu crucea în mână. Iar un profesor francez stabilit în București, scria – într-o carte tipărită la Paris – că la intrarea în București „ofițerii lui Tudor, urmași de preoți, au străbătut întreg orașul; se opreau la fiecare răspântie și după ce citeau o proclamație a căpeteniei lor, care urmărea să liniștească spiritele, preoții săvârșeau rugăciuni pe care le sfârșeau descărcând pistoale și chemând poporul la libertate, cu strigăte puternice”.

După ce Tudor cu pandurii săi s-au așezat la mănăstirea Cotroceni, mitropolitul Dionisie Lupu l-a vizitat, îndemnându-l să se împace cu boierii. Dar la 23 martie 1821, mitropolitul cu unii dintre episcopii săi sufragani și unii boieri, au semnat o „carte de adevărire!”, prin care declarau că „pornirea dumnealui slugarului” Theodor Vladimirescu nu este rea și vătămătoare, nici fiecăruia în parte, nici patriei, ci folositoare și izbăvitoare, iar norodului spre ușurință”.

Mai trebuie notat că Tudor era în strânse legături cu episcopul Ilarion Gheorghiadis al Argeșului. Documentele timpului îl prezintă ca pe un sfătuitor al lui Tudor după intrarea sa în București. Episcopul Ilarion a fost trimis apoi într-o misiune la Ljubliana (pe atunci Laybach), dar n-a ajuns decât la Brașov, căci între timp Tudor a fost ucis de eteriștii greci.

Fără îndoială că, dacă Tudor n-ar fi avut sfârșitul tragic pe care îl cunoaștem, clerul și-ar fi dat seama de idealurile superioare de care era însuflețit și l-ar fi urmat în acțiunea sa de realizare a dreptății sociale și a eliberării naționale. Mai notăm, în încheiere, că faptele lui Tudor au fost consemnate, între alții, de preotul *Ilie* din satul Butoi, jud. Dâmbovița, prin anul 1836, iar la câțiva ani după înăbușirea mișcării, un ierodiacon (mai târziu arhimandrit) *Ghenadie Pârvulescu* de la mănăstirea Sinaia (originar din părțile Brașovului), își exprima în versuri, admirația și compasiunea față de marele patriot oltean⁴.

⁴ Alexandru Elian, „Clerul ortodox român și răscoala lui Tudor Vladimirescu”, în *Glasp Bisericii* 29 (1970), nr. 7-8, p. 734-748 (și în volumul său *Bizanțul, Biserica și Cultura românească*, Iași, 2003); Alexandru Ciurea, „Tudor Vladimirescu, ctitor și ajutor de lăcașuri sfinte”, în *Mitropolia Olteniei* 33 (1981), nr. 4-6, p. 186-196 (alte studii în *Mitropolia Olteniei*

În cursul Revoluției din 1848 în Țara Românească, nu se poate vorbi de o participare a clerului cu arma în mână. Preotul *Radu Șapcă* din Celei, cu alți doi preoți au săvârșit o slujbă de sfințire a steagurilor revoluționarilor, în cadrul adunării care a avut loc la Izlaz la 9 iunie 1848; din guvernul provizoriu instituit atunci făcea parte și preotul Radu. Se cunosc, însă, mai mulți călugări pe care guvernul „vremelnicesc” instituit la 14 iunie, hotărâse să fie trimiși în cele 17 județe în calitate de „comisari” care să prezinte poporului scopurile urmărite de noua ocârmuire a țării. Mai trebuie notat și faptul că în așa numita „Comisie a proprietății” instituită atunci, făcea parte și preotul *Neagu Benescu* din satul Domnița, jud. Râmnicu Sărat, care și-a ridicat glasul împotriva boierilor asupritori, iar ieromonahul *Iosafat Snagoveanu*, un fruntaș al mișcării revoluționare, a lucrat în comisia pentru dezrobirea țiganilor⁵.

În schimb, în Transilvania anilor 1848/1849, în oastea românească a lui Avram Iancu se constată prezența a numeroși preoți, absolvenți de teologie și chiar tineri care își făceau atunci studiile teologice la Blaj și la Sibiu. Încă din toamna anului 1848 începe să se formeze această oaste sub conducerea „prefecților” Avram Iancu, Axente Sever, Constantin Romanul Vivu, Vasile Moldovan, preotul Simion Balint și alții. Deoarece conducătorii revoluției maghiare, în frunte cu Kossuth Lajos, refuzau să acorde drepturi naționale și sociale românilor, s-a organizat apărarea Munților Apuseni, împotriva oștilor maghiare și secuiești. În lupte îndârjite, ostașii-țărani ai lui Avram Iancu au reușit să înfrângă trupele nobilimii maghiare la Mărișel, Abrud, Fântânele și în alte părți din Munții Apuseni, în prima jumătate a anului 1849. Din oastea revoluționară a lui Avram Iancu făceau parte și numeroși slujitori ai Bisericii, ortodocși sau uniți, unii deținând și funcții de conducere: prefecți, viceprefecți, tribuni, vicetribuni, centurioni și decurioni. La loc de frunte se situa preotul-prefect *Simion Balint* (1810-1880) din Roșia Montană, jud. Alba, care a reputat mai multe victorii împotriva oștilor maghiare, la Iara, apoi la Abrud; în 1850 l-a însoțit pe Avram Iancu la Viena, iar în iulie 1852 a primit pe împăratul Francisc Iosif în Munții Apuseni. Un alt preot care s-a remarcat, mai ales în luptele de la Abrud, a fost *Simion Groza*, din Rovina, lângă Brad, viceprefectul lui Ioan Buteanu (înmormântat la Țebea, alături de Iancu și Buteanu). Tot în luptele de la Abrud a avut un rol însemnat preotul prefect *Nicolae Vlăduțiu* din Bogata de Mureș, despre care însuși Iancu spunea că „gloria zilei îi revine mai ales prefectului Vlăduțiu, care a hotărât izbânda”; prefectul *Vasile Moldovan*, absolvent de teologie la Blaj,

33 (1981), nr. 7-9, p. 354-419), Sergiu Popescu, „Tudor Vladimirescu și Biserica neamului”, în *Revista Teologică* 17 (89) (2007), nr. 3, p. 287-303.

⁵ Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. III, Iași, 2008, p. 307-310 și bibliografie la p. 320-321.

de la care au rămas memorii interesante despre evenimentele din acei ani; preoții tribuni *Simion Prodan* din Măgina, *Bucur* din Galda, *Ioan Gomboș* din Vidra de Sus, *Ioan Fodorean* din Cărpiniș, *Nicolae Repede* din Geoagiu (sate din jud. Alba). Preotul *Ioachim Băcilă* din Alba Iulia, fost viceprefect, se ocupa cu aprovizionarea oștirii cu alimente și furaje. Însuși Avram Iancu, într-un raport despre luptele din Munții Apuseni, întocmit la Viena în 1850, avea cuvinte de apreciere despre acești preoți, comandanți de oști populare românești⁶.

Dar în afară de acești conducători de „oști populare românești” se cunosc și câțiva slujitori ai Bisericii care și-au jertfit viața în cursul luptelor. Între ei s-au numărat *Vasile Moraru* din Bicălatu, lângă Huedin, tinerii teologi de la Blaj *Eliseiu Todoran* și *Florian Lăscudean*. Alții au fost condamnați la moarte – prin spânzurare sau împușcare – de așa-numitele „tribunale de sânge” sau de comandanții militari maghiari sau secui. Între ei se numără teologul sibian *Vasile Pop*, spânzurat în apropiere de Târgu Mureș, preoții *Vasile Turcu* din Cătina, jud. Cluj, spânzurat la Cluj, *Ioan Papiu* din Budiu de Câmpie (tatăl cărturarului Alexandru Papiu Ilarian), spânzurat la Turda, *Ioan Mitrofan* din Finișel-Cluj, schingiuit și apoi ucis în ziua de Sfântul Ioan 1849, *Isac Oprea* din Crăciunelul de Sus, jud. Alba, scos din biserică pe când săvârșea slujba Învierii din anul 1849, schingiuit și apoi omorât din dispoziția unui „solgăbirău” maghiar, *Toader Lupu* din Hodac, jud. Mureș, schingiuit și apoi omorât împreună cu mai mulți credincioși ai săi, *Leon Cornea* din Glodeni, *Dumitru Anghel* din Gurghiu, *Simion Precup* din Săușa, *Petru Raț din Filpișu Mic* (toate în jud. Mureș), *Mihail Țârlea* din Teiuș, *Ioan Alpini* din Mănărade, *Alexie Molnar* din Alecuș, *Ioan Moldovan* din Uioara (toate în județul Alba), *Nistor Moldovan* din Ghiriș, lângă Turda, toți împușcați și alții.

Alți preoți au căzut jertfă atrocităților maghiare în părțile Zarandului și Hălmagiului, mai ales în cursul „expedițiilor” de jaf ale unor trupe venite de pe teritoriul Ungariei, precum și câteva în județele Arad și Bihor. Peste 40 de biserici românești au fost arse și peste 100 jefuite de trupe maghiare, peste o sută de sate arse în întregime, aproximativ 230 arse parțial⁷.

De la „preoții ostași” nevoiți să lupte cu arma în mână pentru apărarea pământului strămoșesc, așa cum s-a întâmplat în 1848/1849, s-a ajuns în a doua jumătate a secolului al XIX-lea la „preoții de polc” în 1850 în Țara Românească, apoi la „preotul duhovnic” sau „confesorul militar” în 1862 în Principatele Unite.

Este cunoscut faptul că în 1830 s-a creat în ambele Principate „miliția națională” din care se va dezvolta armata noastră permanentă. În timpul domniei

⁶ Amănunte la Mircea Păcurariu, *Revoluția românească din Transilvania și Banat din anii 1848-1849. Contribuția Bisericii*, Sibiu, 1995, îndeosebi p. 170-192.

⁷ *Ibidem*.

lui Barbu Știrbei în Țara Românească (1849-1856), mitropolitul Nifon (1850-1875) a făcut primele demersuri pentru numirea unor preoți în tânăra armată națională. Documentele vremii consemnează pe preoții bucureșteni *Radu, Ștefan și Gheorghe*, pentru unitățile militare din București, Brăila și Craiova. Mitropolitul Nifon a dăruit fiecăruia antimise, veșminte și vase liturgice.

În același an Mitropolia și „Departamentul Lucrărilor Ostășești” au întocmit primele instrucțiuni privitoare la *Îndatoririle preoților de oștire*, care s-au folosit până în 1870. În cursul domniei lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866) au activat alți confesori, fie preoți de mir, fie călugări, ca urmare a sporirii numărului de regimente. În 1870 a intrat în vigoare primul *Regulament pentru clerul de armată*, prin care se prevedea dreptul pentru fiecare regiment de a-și avea preotul său.

În 1877 preoții unităților au fost înlocuiți cu preoți de garnizoană care deserveau toate unitățile militare din aceeași localitate. În 1877-1878, deci în timpul Războiului de Independență, activau zece preoți militari în garnizoanele din București, Craiova, Galați și Iași. În afară de aceștia, au mai fost înrolați și alți câțiva preoți militari la propria lor cerere.

În cursul aceluiași război, în sprijinul armatei române au venit și numeroși călugări și călugărițe, care s-au înscris în serviciile sanitare, ca infirmieri sau brancardieri. De pildă, la apelul mitropolitului primat Calinic Miclescu, au răspuns peste o sută de călugări și călugărițe de la Cernica și Căldărușani, respectiv Pasărea și Țigănești; din Eparhia Râmnicului 10 călugări și 20 de maici. Iar la apelul mitropolitului Iosif Naniescu al Moldovei au lucrat ca infirmiere în diferite spitale din Moldova vreo 40 de maici și surori de la mănăstirile Agapia, Văratice și Agafton. Câteva călugărițe de la mănăstirea Adam, jud. Galați, au lucrat în spitalul din Bârlad. Comitetul central al Crucii Roșii a adresat apoi alte apeluri, prin care solicita ierarhilor țării alți slujitori ai cinului monahal pentru serviciile sanitare; așa se face că au fost trimise alte maici de la mănăstirea Hurezi sau călugări de la mănăstirile Neamț și Secu.

Notăm aici și faptul că mai mulți tineri din Transilvania și Banat s-au înrolat ca voluntari în armata română sau în serviciile ei sanitare. Ne interesează în mod deosebit *Vincentiu Grama* din Râușor-Făgăraș, absolvent al Institutului teologic sibian, încadrat în Divizia III Infanterie, care a luat parte la luptele eroice de la Plevna⁸.

Preoții militari și-au continuat activitatea în cadrul armatei române și în perioada următoare, într-un număr corespunzător, până la izbucnirea Primului

⁸ Pe larg problema a fost tratată de Mircea Păcurariu, „Atitudinea Bisericii Ortodoxe Române față de Războiul de Independență”, în *Biserica Ortodoxă Română* 75 (1967), p. 602-617 (inclus și în volumul său *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, I, București, 2005, p. 433, p. 380-396.

Război Mondial. În cursul acestei mari conflagrații în care România s-a implicat de la 14/27 august 1916, când a declarat război Austro-Ungariei, au fost mobilizați peste 250 de preoți ortodocși care au însoțit trupele noastre pe câmpurile de luptă, unii dintre ei jertfindu-și chiar viața pentru libertatea și unitatea țării. Din nefericire, câțiva preoți români din Transilvania și Banat au fost incorporați în armata austro-ungară, iar cei din Bucovina în armata austriacă (habsburgică) și trimiși pe fronturile din Italia și Galiția, împotriva intereselor neamului lor. Câțiva preoți români din Basarabia au fost incorporați alături de soldații români care luptau în armata rusă (țaristă), cum a fost cazul tânărului preot-poet *Alexie Mateevici* (1886-1917) care și-a pierdut viața răpus de tifos exantematic.

Vom prezenta mai întâi situația preoților militari din Vechea Românie. Încă din ședința Sfântului Sinod din 16 mai 1915, la propunerea mitropolitului Pimen Georgescu al Moldovei, s-au luat câteva hotărâri cu privire la preoții militari în activitate sau a celor care urmau să fie mobilizați în cazul când România va intra în război. Pentru acești preoți a fost numit un protopop, în persoana profesorului *Constantin Nazarie* de la Facultatea de Teologie din București. În noua sa calitate a publicat, în același an, o broșură (cu 52 de pagini) cu zece cuvântări model care puteau fi folosite de preoții militar și un număr de rugăciuni pentru timp de război (preluate după o slujbă a Te-Deum-ului tipărită la mănăstirea Neamț în 1862). Tot atunci a întocmit și *Instrucțiunile privitoare la atribuțiile preoților militari*. În vara anului 1916 a ținut mai multe conferințe cu preoți de parohie, dându-le îndrumările necesare cu privire la rolul pe care-l vor avea în cazul unui război. La 15 august 1916, preotul profesor Constantin Nazarie a fost numit șef al Serviciului Religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române, cu gradul de colonel. Pe aceeași dată a fost numit, ca adjunct al său, preotul *Vasile Pocitan* (1870-1955), profesor de Religie în București, mai târziu arhieru-vicar cu numele Veniamin. Amândoi au deținut aceste posturi până după încheierea războiului, inclusiv în campania din Ungaria, în 1919.

Așa cum notam mai sus, în timpul războiului au fost mobilizați aproximativ 250 de preoți de pe întreg cuprinsul României de atunci, pe perioade mai scurte sau mai îndelungate, fiind asimilați cu gradul de locotenent, deși mulți au fost avansați la gradul de căpitan; au mai fost angajați și câțiva preoți ardeleni refugiați în Vechea Românie. Cei mai mulți au însoțit trupele pe câmpurile de luptă.

Din numeroasele rapoarte pe care le-au înaintat Părintelui Constantin Nazarie, șeful Serviciului Religios, rezultă că preoții militari au îndeplinit cu cinste diferite slujbe, dar și alte îndatoriri specifice misiunii lor pastoral-militare: Sfânta Liturghie, atunci când era posibil, de regulă în bisericile unor parohii, acolo unde era staționată o unitate militară, sfințirea apei, cu stropirea soldaților cu agheazmă, Te-Deum-uri, prohodirea celor căzuți la datorie, slujbe pentru cei bolnavi sau răniți, spovedania și împărtășirea soldaților, predici la slujbele menționate sau la

înmormântarea celor căzuți la datorie, încurajarea permanentă a soldaților, ajutor dat în infirmerii pentru îngrijirea celor răniți, cursuri de scris-citit pentru soldații neștiutori de carte (atunci când era posibil), organizarea unor șezători culturale (cu recitări și coruri ostășești), grija față de copiii orfani din satele în care erau staționate unități militare și multe altele⁹.

Câțiva dintre acești preoți și-au jertfit viața pentru apărarea țării, pentru întregirea hotarelor ei firești. La loc de cinste trebuie să-l pomenim pe bătrânul preot Ștefan Ionescu-Cazacu din Poiana, jud. Olt, înrolat la Regimentul 3 Infanterie Olt. A murit în urma rănilor primite în luptele de la Mărășești; osemintele sale se odihnesc în mausoleul de acolo. Preotul Nicolae Armășescu din Tomșani, jud. Vâlcea din Regimentul 2 Vânători a fost rănit mortal pe câmpul de luptă – chiar la începutul campaniei; a murit la spitalul Colțea din București și a fost îngropat cu onoruri militare. Preotul Nicolae Furnică din Urziceni, jud. Ialomița de la Regimentul 75 Infanterie a luptat vitejește la Turtucaia, dar a fost străpuns de baionetele soldaților străini. Și-au mai pierdut viața preoții Ioan Rătescu din Brigada 2 Roșiori, Dumitru Berlogeanu din Regimentul 51/52 Infanterie și Ioan Cerbulescu din ambulanța Diviziei I Infanterie. Câțiva preoți au fost răniți, între care Constantin Buzescu din Vitănești, jud. Olt, de la care a rămas un interesant „jurnal de front”; a murit în primăvara anului 1919 din cauza „vărsatului de vânt” contactat pe front.

Câțiva preoți militari au fost luați prizonieri și deportați în afara țării, ca Ion Florescu-Dâmbovița de la biserica „Sfântul Ștefan” din București, profesor de religie și duhovnic la internatul Facultății de Teologie și preotul Constantin Sădeanu, ambii deportați în Bulgaria. Iar preoții Vasile Ionescu din Groșerea, jud. Gorj, Gheorghe Jugureanu din Mizil-Dâmbovița, Emanuil Mărculescu din Corabia și alții au fost deportați în Germania. Rapoartele despre suferințele lor pe care le-au prezentat după eliberare, sunt de-a dreptul cutremurătoare.

Toți preoții militari și-au făcut din plin datoria pe câmpurile de luptă, fiind unanim apreciați de comandanții lor, foarte mulți decorați sau avansați. În primul rând îl consemnăm pe protosinghelul Iustin Șerbănescu, fost „copil de trupă” în Regimentul 21 Ilfov, în care și-a făcut serviciul militar, ajungând la gradul de sergent, după care s-a călugărit la mănăstirea Cernica. Din 1912 s-a angajat ca și confesor militar, iar apoi a fost trimis pe front în 1916 și 1919. Dintr-un raport foarte elogios publicat în „Monitorul Oficial”, nr. 36 din 1919, reiese că a luat parte la toate luptele, mergând cu sfânta cruce în mână în fruntea luptătorilor regimentului. După ce mulți ofițeri ai regimentului său au fost uciși, a preluat

⁹ După Pr. Constantin Nazarie, *Activitatea preoților de armată în campania 1916-1918*, București, 1921, 108 p. și Pr. Grigore N. Popescu, *Preoțimea română și Războiul pentru întregirea neamului, 1916-1919*, București, 2000, p. 428-463 (ed. I, 1943).

conducerea unui batalion „luptând ca un erou o zi și o noapte și a respins inamicul”. După o săptămână de luptă a fost luat prizonier, dar în vara anului 1917 a reușit să evadeze, rătăcind prin munți până când a reușit să treacă în liniile românești. În 1919 a însoțit trupele românești în Ungaria.

Cuvinte elogioase s-au scris și despre preotul *Ion Gheroghiu* din Sulina (Regimentul 73 Infanterie), care „se ducea la datorie sub ploaia de gloanțe”, iar la Mărășești „a urmat trupa în tranșee, fiind mereu alături de soldați, iar în perioada de refacere a armatei, în Moldova, a ajutat la îngrijirea bolnavilor și răniților”.

Despre preotul militar *Cicerone Iordodrescu*, mai târziu profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, un ofițer superior scria că „a luat parte la toate luptele, fiind întotdeauna în prima linie, îngrijind răniții și îmbărbătând oamenii prin exemplul său”¹⁰.

Despre preotul *Nicolae Marinescu* din București (Regimentul 74/80 Infanterie) s-a scris că „în timpul diferitelor lupte, personal, cu arma în mână, a luptat alături de trupă dând dovezi de curaj. A stat în tranșee nopți întregi, încurajând trupa în nopțile cele mai aspre”.

Cuvinte elogioase s-au scris și despre preotul *Gheorghe Tudorache* din Târgu Ocna (Regimentul 55/69 Infanterie): „s-a dus în linia întâi de luptă, pentru a îmbărbăta ofițerii și trupa... s-a stabilit o așa legătură sufletească între acest preot și soldați, încât ei îl numesc tătucul nostru, pentru că este tot timpul între ei, în infirmerie, îi îngrijește, îi împărtășește, îi încurajează”.

Despre preotul *Nicolae Oniceanu* din Heci, jud. Iași (Regimentul 32 Mircea) se nota, într-un raport oficial: „în marile lupte de la Mărășești, cu crucea în mână a adunat și îmbărbătat cetele răzlețe ale diferitelor unități, împingându-i din nou în focul luptei, foc din mijlocul căruia n-a lipsit (nici) un moment”.

Despre preotul *Iordache Tudorache* din Gologanu, jud. Vrancea (Regimentul 10 Vânători), un colonel scria: „N-a părăsit regimentul un singur moment; deși în vârstă, a fost totdeauna neobosit, îngrijind bolnavii... A luat parte și la luptele de la Mărășești, stând veșnic printre soldați”.

Cuvinte elogioase s-au scris și despre preoții *Teodor Simedrea* (mai târziu mitropolitul Tit al Bucovinei), *Gheorghe Leu* (mai târziu episcopul Grigorie de la Huși), *Toma Chiricuță*, cu studii în Germania, mai târziu un apreciat preot în București și mulți alții.

O activitate tot atât de patriotică și cu adevărat preoțească au depus și preoții militari din spitale (mobile, de evacuare, de contagioși) sau din trenurile sanitare, apreciați în termenii cei mai elogioși de către superiorii lor. De pildă, despre preotul *Petre Petroșanu* din Mihăilești, jud. Vâlcea (Regimentul 2 Grăniceri) se

¹⁰ După război a publicat o carte cu titlul *Însemnări din anii 1916-1919. Din primul an al Războiului de reîntregire, 1916-1919*, Iași, 1937.

menționa că „a fost la dispoziția medicilor în tot timpul cât trupa a fost bântuită de tifos exantematic... Când ambii medici au căzut pradă boalei, preotul a rămas singur, ca prin cunoștințele ce le căpătase alături de medici, să îngrijească pe bolnavi”. Iar preotul *Alexandru Popescu* din Hăbeni, jud. Dâmbovița, „a înființat în Adjutul Nou o cantină pentru 150 de copii orfani, învățându-i rugăciuni, cântece patriotice și reguli de bună purtare... În Ploiești, Sinaia, Câmpulung, a ajutat în mod foarte activ la facerea pansamentelor. În Ploiești a fost ajutor de medic la Spitalul de Contagioși Movila, iar la Dorohoi a funcționat ca ajutor de medic patru luni, în spitale de holeră și tifos exantematic, fiind exemplul de muncă și dispreț (față) de moarte” (din raportul unui medic militar)¹¹.

Pentru modul exemplar în care și-au făcut datoria, unii preoți au fost avansați la gradul de căpitan sau decorați cu ordinele „Coroana României”, „Avântul Țării”, „Serviciul Credincios”, „Răsplata muncii pentru Biserică” sau „Meritul Sanitar”.

Pe lângă acești preoți care au acționat în mijlocul ostașilor pe câmpurile de luptă ori i-au îngrijit în spitale, nu pot fi trecuți cu vederea nici călugării și călugărițele – mai ales din mănăstirile Moldovei – care au lucrat cu multă dăruire pentru îngrijirea soldaților răniți sau bolnavi. Un merit deosebit i-a revenit mitropolitului *Pimen Georgescu* al Moldovei, care a stăruit pentru înscrierea lor în serviciile sanitare ale armatei române. Mai trebuie notat că a pus la dispoziția armatei clădirile din incinta mănăstirii pentru primirea și îngrijirea răniților și bolnavilor. La îndemnul mitropolitului, s-au înscris peste 200 de călugări și călugărițe, organizându-se astfel „Misiunea Călugărilor Infermieri”, pusă sub conducerea arhimandritului *Teoctist Stupcanu*. Toți și-au făcut din plin datoria, activând în diferite spitale; cei care erau hirotoniți preoți funcționau și în calitate de confesori (duhovnici) în spitalele respective. Unii dintre ei s-au îmbolnăvit – mai ales de tifos exantematic – și au murit la datorie¹².

Multe călugărițe – îndrumate de Maica *Eupraxia Macri* – au făcut cursuri speciale pentru infirmerie la spitalul din Târgu Neamț, de unde au fost repartizate la spitalele din Moldova. Altele – sub îndrumarea maicii *Ana Ghenovici* – au urmat cursuri speciale la Institutul surorilor de caritate din București, fiind repartizate apoi în diferite spitale. Câteva călugărițe au făcut cursuri de infirmiere chiar în mănăstirile lor, lucrând apoi în serviciile sanitare ale armatei. Unele dintre aceste călugărițe-infirmiere și-au pierdut chiar viața, răpuse de tifosul exantematic.

¹¹ Aprecierile de mai sus prezentate după cele două lucrări menționate la nota 8, *passim*.

¹² Pr. Grigore N. Popescu, *op. cit.*, vol. I, p. 71-90 și Arhim. Teoctist Stupcanu, „Activitatea călugărilor din eparhia Moldovei în timpul războiului”, în *Viața monahală* 1 (1934), p. 315-327.

Sunt semnificative cuvintele scrise mai târziu de una dintre aceste călugărițe, maica *Marina-Mina Hociotă* de la mănăstirea Văratice, originară din Săliștea Sibiului: „Noi, călugărițele și călugării, ne-am pus în nesiguranța vieții... pentru țară și am slujit cu credință și am mers în război cu toată conștiința, în ajutorul răniților, pentru care am muncit cu un sentiment sfânt, să-i ajutăm în suferință... Ne-am împlinit datoria nu ca niște oameni, ci ca niște ostași ai Domnului și ai țării noastre, făcând „ascultare” până la capăt, la terminarea războiului”¹³.

În afară de acești preoți de mir și călugări aflați în serviciul activ al armatei române, cei din teritoriile ocupate vremelnic au îndurat aceleași suferințe. Aproximativ 20 de preoți și-au pierdut viața, fie împușcați de soldații din armata austro-ungară, fie în urma schingiuirilor îndurate. Câțiva și-au pierdut viața în lagărele din Germania, unde au fost deportați. Sute de alți preoți au fost jefuiți de bunurile lor, bătuți sau anchetați, ori alungați din parohii.

Alți aproximativ 20 de preoți din județele Constanța, Tulcea și Ialomița au fost împușcați de soldați din armata bulgară de ocupație, ori au murit în urma suferințelor pe care le-au îndurat. Câțiva preoți din județul Tulcea și călugări de la mănăstirea Cocosș au fost deportați în sudul Bulgariei¹⁴.

O soartă asemănătoare au avut și preoții din Transilvania, aflată pe atunci între granițele Imperiului Habsburgic. Peste o sută de preoți din părțile Sibiului, Făgărașului și Brașovului au fost nevoiți să-și părăsească locurile natale, o dată cu trupele române, în a doua jumătate a lunii septembrie 1916. Alți aproximativ 150 de preoți au fost aruncați în închisorile maghiare – mulți fără judecată – din Cluj, Târgu-Mureș, Odorhei, Oradea, Timișoara, Caransebeș și Seghedin. Câțiva au fost condamnați la moarte, dar sentința n-a fost executată. Alți peste 220 de preoți, vreo 15 preotese și câțiva studenți teologi au fost deportați – chiar din august 1916 – în județul Șopron, din vestul Ungariei, unde li s-a impus domiciliu forțat, unora chiar până în vara anului 1918. Șapte preoți și doi absolvenți de teologie – mai ales din părțile de vest ale Transilvaniei – au fost uciși de unități bolșevizate ale armatei maghiare, în primele luni ale anului 1919¹⁵.

Câțiva preoți ardeleni, refugiați în vechea Românie, s-au înrolat în armata română: *Iosif Comănescu-tatăl* și *Iosif Comănescu-fiul* din Codlea, *Ioan Nan* din Râșnov, *Zenovie Popovici* din Satulung, *Ioan Rațiroiu* din Poiana Sărată (localități

¹³ Mitropolit Antonie Plămădeală, „*Marina Hociotă - maica Mina din Săliștea Sibiului, „o nouă Ecaterina Teodoroiu”*”, în volumul său: *Dascăli de cuget și de simțire românească*, București, 1981, p. 464.

¹⁴ Grigorie N. Popescu, *op. cit.*, vol. I, passim.

¹⁵ Amănunte la Mircea Păcurariu, *Politica statului ungar față de Biserica românească din Transilvania în perioada dualismului (1867-1918)*, Sibiu, 1986, îndeosebi p. 179-209 și 260-282.

din jud. Braşov). Alţi doi, *Ion Agârbiceanu*, cunoscutul scriitor, pe atunci preot în Orlat-Sibiu, şi *Andrei Gâlea* din Turnu Roşu-Sibiu, mai târziu consilier arhiepiscopesc la Sibiu, s-au înrolat în regimentele de voluntari ardeleni „Turda” şi „Alba-Iulia”, organizate în 1918 în vechea Românie¹⁶.

Unii preoţi ardeleni, după ce au zăcut un timp în închisorile maghiare, au fost eliberaţi, dar înrolaţi imediat în armata austro-ungară şi trimişi pe diferite fronturi – în Italia şi Galiţia, ca preoţi militari, urmând să acorde asistenţă religioasă soldaţilor români care luptau pentru o cauză cu totul străină de aspiraţiile neamului lor (până atunci pentru soldaţii din Viena funcţiona doar un preot român în armata habsburgică). Între aceştia s-au numărat *Sebastian Rusan* din Vulcan-Hunedoara (spre sfârşitul vieţii a ajuns episcop, arhiepiscop şi apoi mitropolit al Moldovei), *Pompei Moruşca* din Şeica Mare-Sibiu, mai târziu episcop al Americii, sub numele de Policarp, *Andrei Moldovan* din Hendorf (azi Brădeni)-Sibiu, mai târziu preot şi episcop în America, *Ioan Dăncilă* din Râpa Râmeţului-Alba, după 1919 preot în armata română, *Constantin Moldovan* din Cristian-Sibiu, *Silviu Andrica* din Sârbi-Hunedoara, *Coriolan Buracu* din Mehadia-Banat, mai târziu preot militar în armata română¹⁷.

A mai fost înrolat şi profesorul dr. *Aurel Crăciunescu*, de la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu, mai târziu consilier patriarhal. Acelaşi lucru s-a întâmplat cu preotul dr. *Ioan Felea* din Pecica – Arad, fost un timp profesor la Institutul Teologic-Pedagogic din Sibiu, trimis pe frontul rusesc, apoi pe cel italian. După 1 Decembrie 1918, Consiliul Dirigent l-a trimis în fruntea unei delegaţii în Italia, pentru a face înscrieri de voluntari între prizonierii români din fosta armată austro-ungară. Mai târziu, a fost numit de Guvernul român reprezentant al Crucii Roşii Române, însărcinat cu aducerea osemintelor ostaşilor români din Transilvania, Banat şi Bucovina, care, datorită împrejurărilor vitrege ale istoriei, luptaseră în armata austro-ungară împotriva trupelor italiene.

Un rol însemnat în evenimentele din toamna anului 1918 a revenit preotului *Gheorghe Oprean*, mai târziu protopop în Târnăveni, care a fost ales secretar al așa-numitului Senat central al ofiţerilor şi soldaţilor români, cu sediul la Viena.

Preotul *Laurenţiu Curea* din Deva a organizat, tot atunci, o unitate de voluntari români la Praga.

Un alt preot, dr. *Virgil Ciobanu*, originar din Roşia Montană, în Munţii Apuseni, era, din 1906, preot militar în Viena, pentru ostaşii români. În 1914 a fost trimis pe front, iar în 1918, fiind în Praga, a contribuit şi el la organizarea

¹⁶ Pr. Grigore N. Popescu, *op. cit.*, vol. I, p. 117-142, *passim*.

¹⁷ *Ibidem*, I, *passim*.

unităților de voluntari români (după război a fost șef de lucrări la Facultatea de Medicină din Cluj, căci studiasse medicina pe când era la Viena)¹⁸.

Așadar, în cursul Primului Război Mondial, numeroși preoți și-au făcut datoria către țară, slujind în armată în calitate de „confesori militari”. Au contribuit și ei – unii prin jertfa propriei vieți – la realizarea unității noastre naționale.

Este cazul să mai notăm aici că, în cursul anului 1918, mai mulți preoți militari – din vechea Românie, dar și din Ardeal -, au activat în diferite unități militare din Basarabia. Prin slujbe, dar mai ales prin predicile lor, și-au adus o modestă contribuție la românizarea acestui străvechi pământ românesc. Deși erau subordonați tot Serviciului Religios de pe lângă Marele Cartier General al Armatei Române, ei au activat acolo, în Basarabia, sub îndrumarea directă a preotului *Constantin Partenie*, confesorul Garnizoanei Chișinău, care slujise până atunci în armata țarsită. Între preoții militari din Basarabia îi consemnăm pe *Gheorghe Crețu*, *Ioan Gheorghiu*, *Teodor Simedrea* (viitorul episcop Tit de la Bălți, apoi mitropolit al Bucovinei), *Grigorie Prejbeanu*, *Petru Pieptu* și alții¹⁹.

În sfârșit, nu putem trece sub tăcere faptul că un număr de preoți au activat în armata română chiar și în timpul cunoscutei „campanii de la Tisa” (martie-august 1919), când oștile române au intrat în Ungaria, până la Budapesta, pentru a distruge armatele bolșevice ale lui Bela Kun. Între preoții care au însoțit trupele noastre, câțiva activaseră în fosta armată austro-ungară (ca *Ioan Dăncilă*) sau în armata vechii Românie, ca arhimandritul *Iustin Șerbănescu* de la Cernica sau ca bucovineanul *Ioan Partenie* (luat în captivitate de unguri timp de 56 de zile) sau erau ardeleni refugiați în România (ca *Iosif Comănescu jr.*) etc.²⁰.

În august 1921 s-a înființat Episcopia Armatei (Inspectoratul Clerului Militar), cu sediul în București, apoi în Alba-Iulia, în incinta noii biserici „a Încoronării”. Deși părintele Constantin Nazarie slujise atâția ani în armata română, acum au fost preferați alții pentru postul de „inspector al clerului militar”, cu rang de episcop (era preot văduv, deci putea fi numit). A fost condusă de episcopii *Iustinian Teculescu* (1923-1924), ales apoi la Ismail, dr. *Ioan Stroia* (1925-1937), amândoi ardeleni, și de dr. *Partenie Ciopron*, originar din părțile Dorohoiului

¹⁸ Activitatea acestor preoți a fost prezentată după diferite acte din Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, după lucrările noastre: *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. III, ed. II, București, 1994, p. 380-382 și *Dicționarul teologilor români*, Sibiu, 2015 (pentru A. Crăciunescu, I. Felea, S. Rusan și P. Morușca).

¹⁹ Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu și Andrei Nicolescu, *Preoți în tranșee*, București, 2000, p. 154 și urm.

²⁰ *Ibidem*, pentru anul 1919.

(1937-1948), mai târziu episcop de Roman²¹. O serie de preoți de vocație au activat în perioada interbelică în cadrele armatei, ca dr. *Constantin Nițescu*, profesor la Liceul Militar de la Mănăstirea Dealu, *Dimitrie Lungulescu* la Craiova, *Ioan Dăncilă* la Sibiu, *Coriolan Buracu* la Făgăraș și mulți alții. Oricum, preoții români de pretutindeni și-au făcut datoria față de neam și țară în anii viforoși ai războiului pentru întregirea țării.

*

În cele ce urmează, vom expune succint anumite aspecte din activitatea preoților militari în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În decursul marii conflagrații mondiale, preoții români – mai ales cei ortodocși – au avut un rol important în educarea religios-morală și patriotică atât pe front, cât și în garnizoanele aflate în țară (în care rămăneau preoții militari activi mai în vârstă), în ridicarea moralului soldaților de pe front, în săvârșirea de slujbe, mai cu seamă prohodirea celor căzuți la datorie. În prima fază a războiului, cel de pe frontul de est, preoții militari, alături de cei plecați voluntar în Transnistria, au avut un rol însemnat în acțiunea de „reîncreștinare” a unor ucraineni din satele și orașele prin care treceau trupele române, așa cum vom relata mai jos.

Până acum, activitatea preoților militari în prima fază a războiului, cea din est, era cunoscută doar din paginile revistei „Arma cuvântului”, care a apărut la Alba-Iulia din 1940 până la începutul anului 1944 (19 numere). Desigur, peste activitatea lor pastorală și socială s-a așternut o nemeritată uitare, din motive ușor de înțeles. Abia în anul 2000 s-au publicat 258 de documente din arhiva fostului Inspectorat al clerului militar din Alba-Iulia, într-un volum intitulat *Preoți în tranșee. 1941-1945* (400 p.), redactat de cercetătorii – col. Gheorghe Nicolescu, Gheorghe Dobrescu și Andrei Nicolescu – de la Centrul de Cercetare și Păstrare a Arhivelor Militare Istorice „Radu Rosetti” din București²².

Articolele publicate în revista „Arma cuvântului”, ca și actele inedite din volumul menționat pun în lumină, în primul rând, personalitatea episcopului general de brigadă dr. *Partenie Ciopron* (1896-1980), părintele sufletesc al oștirii române timp de 11 ani (1937-1948). Între anii 1941 și 1944 a avut și calitatea de „loctiitor de episcop” la Bălți, încât a fost mereu în apropierea frontului, pe care l-a cercetat în câteva rânduri. El a fost ajutat în munca lui de protopopul colonel *Ioan Dăncilă* (1889-1983), care a activat ca preot militar și în Primul Război

²¹ Comandor dr. Aurel Pentelescu, „Înființarea Episcopiei Armatei. Episcopii militari”, în *Armata și Biserica*, București, 1996, p. 172-185.

²² Pe baza acesteia, am întocmit lucrarea *Preoți militari români în Al doilea Război Mondial*, în vol. omagial *Logos* închinat arhiepiscopului Bartolomeu al Clujului, Cluj, 2001, p. 376-385, republicat în volumul său *Studii de istorie a Bisericii Ortodoxe Române*, I, București, 2005, p. 443-455.

Mondial (dar în armata habsburgică), apoi s-a încadrat ca preot activ în Garnizoana Sibiu; în anii celui de-al Doilea Război Mondial avea gradul de colonel și calitatea de „subinspector” sau „șef al cancelariei”, deci un vicar al Episcopiei Armatei, cu sediul la Alba-Iulia. Considerăm că acest vrednic preot militar a avut inițiativa publicării revistei „Arma cuvântului”, el însuși fiind autorul a zeci de articole, dări de seamă etc.

Episcopul Partenie – de cele mai multe ori însoțit de protopopul colonel Dăncilă – a făcut mai multe inspecții pe front; se apreciază că a stat efectiv pe frontul de est cinci luni²³. Prima vizită pe front a făcut-o la 30 iunie 1941, deci îndată după începerea ostilităților, însoțit de preotul colonel Ioan Dăncilă. Au urmat apoi alte „vizite pastorale” și inspecții în Transnistria, până în Crimeea, cu inspectarea trupelor pe câmpul de luptă, a spitalelor cu răniți, dar și vizite în garnizoanele din țară și chiar în lagăre de prizonieri sovietici (de pildă, la Tiraspol, la Budești-jud. Ilfov). În 1943 episcopul era din nou în Transnistria și în Crimeea, tot cu preotul colonel Ioan Dăncilă; slujba Învierii, cu Liturghie, au făcut-o într-o biserică din Simferopol, iar în ziua a doua de Paști au oficiat Liturghia în Mănăstirea Topli, refăcută de unitățile militare românești. În mai 1944 erau amândoi din nou pe front, în zona Chișinău-Iași. Cu ocazia acelor inspecții se săvârșeau slujbe (liturghii, Te-Deum-uri etc.), iar episcopul rostea cuvântări de îmbărbătare în fața trupelor, purta discuții cu ofițerii superiori.

În același timp, episcopul Partenie s-a interesat de editarea unor cărți de rugăciuni pentru ostași (de pildă, la 13 august 1941, cerea Ministerului Apărării Naționale tipărirea a 500.000 de astfel de cărți) și a calendarului de perete al oștirii. N-a fost neglijată nici procurarea și trimiterea pe front a sute de mii de cruciulițe și iconițe.

La 22 iunie 1941, sub îndrumarea episcopului general de brigadă Partenie Ciopron, efectivul clerului militar se prezenta astfel: un protopop colonel, Ioan Dăncilă, care era „subinspectorul clerului militar”, 18 preoți de corp de armată, cu gradul de locotenent-colonel sau maior, și 88 de preoți de garnizoană, cu gradul de maior sau căpitan, deci un efectiv de 108 clerici. La aceștia se adaugă alți aproximativ 200 de preoți de parohie, mobilizați pentru perioade mai scurte de timp, asimilați tot cu gradul de căpitan. Cei mai în vârstă activau în diferite garnizoane din țară (Coriolan Buracu la Făgăraș, Veron Mușătescu la Târgoviște etc.); cei mai tineri, însă, au însoțit trupele pe câmpurile de luptă, ajungând până în Crimeea, în nordul Caucazului și chiar la Stalingrad (azi Volgograd).

Trebuie reținut faptul că episcopul general Partenie Ciopron avea în subordine și câțiva preoți aparținători altor confesiuni: căpitanul Vasile Bondrea, greco-catolic, după 1948 revenit la Ortodoxie și devenit profesor la Seminarul

²³ Cf. vol. *Armata și Biserica*, București, 1996, p. 234.

Teologic din Cluj; mai târziu – pe frontul de vest –, preotul greco-catolic Ștefan Berinde; doi pastori evanghelici luterani, trimiși de episcopul Wilhelm Stäedel din Sibiu (Ekkehart Lebouton și Erhard Brandesh, pentru perioade scurte) și chiar un imam musulman: o adevărată înfrățire ecumenică. Nu trebuie uitat apoi că preoții noștri au făcut slujbe de înmormântare și pentru unii soldați din armata germană, atunci când nu erau de față preoți romano-catolici sau evanghelici-luterani.

Pastorația preoților militari trimiși pe front cuprindea un spectru foarte variat de probleme: săvârșirea unor slujbe, îndeosebi Te Deum-uri, sfințirea apei, cu sfințirea trupei, a caselor folosite și chiar a tranșeelor, a drapelurilor și a troițelor ridicate de ostași, uneori Sfânta Liturghie, chiar pe câmpul de luptă (fiecare preot având la el un antimis, absolut necesar), la care se adaugă spovedania și împărtășania unor ofițeri, subofițeri și soldați, prohodirea celor căzuți la datorie, cu predici funebre, mai târziu săvârșirea unor parastase și sfințirea cimitirelor de eroi. La slujbe, preoții erau ajutați de cântăreți, recrutați din rândul soldaților. Trebuie să facem precizarea că printre cei trimiși pe front s-au numărat și mulți studenți teologi și absolvenți de seminarii, care, de multe ori, îndeplineau slujba de cântăreți; unii dintre acești tineri teologi au căzut la datorie, alții au fost răniți.

Aceiași preoți se ocupau – cu ajutorul soldaților, firește – cu amenajarea unor cimitire pentru ofițerii și soldații căzuți la datorie, cu înfrumusețarea lor, cu lucrarea crucilor de morminte și a unor troițe, cu întocmirea actelor de înmormântare și chiar cu trimiterea de scrisori de condoleanțe către familiile eroilor; pentru că unii soldați erau neștiutori de carte, tot preoții le scriau rândurile adresate celor de acasă. În anumite momente, mai ales în cele de refacere a trupei după lupte mai grele, unii preoți au organizat – mai cu seamă pe frontul de vest – și mici coruri ostășești. Convorbirile zilnice cu soldații (pastorația individuală) a fost de mare efect, ridicând moralul multor ostași, mai ales al celor răniți. În multe cazuri, preoții ajutau serviciile sanitare, strângând răniții de pe câmpul de luptă ori acordându-le primul ajutor. Alții însoțeau pe ostași până la linia întâi, încurajându-i, așa cum vom relata în continuare.

*

După 23 August 1944, când România a întors armele împotriva Germaniei, preoții militari și-au continuat munca în mijlocul ostașilor armatei române. Din cercetarea actelor păstrate în Arhiva Inspectoratului Clerului Militar, se constată că au fost mobilizați mai mulți preoți tineri care au însoțit trupele noastre pe câmpurile de luptă din Ungaria și Cehoslovacia. Activitatea lor a fost poate și mai dificilă decât în războiul din Est, pe de o parte, pentru faptul că majoritatea soldaților erau obosiți și descurajați după patru ani de război, încheiați cu pierderi teritoriale, dar mai cu seamă cu pierderea atâtor vieți omenești, iar pe de altă parte, acum trebuia să li se explice soldaților-țărani de ce n-am continuat „războiul sfânt”, de ce am întors armele împotriva fostului aliat și care era rostul prezenței

lor pe teritoriul Ungariei și al Cehoslovaciei. Pastorația militară din această nouă fază a războiului a cuprins – în mare –, aceleași aspecte: îngrijirea răniților, convorbiri personale cu soldații, slujbe de Crăciun – 1944, Anul Nou, Bobotează și Paști – 1945, liturghii, atunci când s-a putut, spovedanii și împărtășanii, Te Deum-uri, sfințirea apei, prohodirea soldaților morți pe câmpul de luptă, parastase, predici funebre, liturgice sau ocazionale și mai ales amenajarea și înfrumusețarea mormintelor celor peste 170.000 de soldați morți acolo; se adăugau și problemele administrative curente: întocmirea actelor de deces, a rapoartelor personale de activitate.

După încheierea ostilităților, în mai 1945, când trupele românești au mai rămas pe teritoriul Cehoslovaciei și Ungariei până la 12 iunie 1945, unii preoți au organizat chiar coruri, cu programe artistice, au rostit conferințe de educație morală și civică. În marșul lung și obositor spre țară, care a durat din 12 iunie până pe la mijlocul lunii august (!), preoții, ca și ofițerii, au fost nevoiți să ridice moralul soldaților, demoralizați și mai ales revoltați de tratamentul „marelui aliat din Răsărit” față de armata română, dar și de faptul că nu s-au găsit mijloace de transport pentru readucerea acestor soldați în țară. S-au înregistrat pierderi de vieți omenești chiar și în cursul acestor reîntoarceri spre țară, din cauza oboselii, lucru ce rezultă chiar din rapoartele preoților, care au săvârșit prohodirea lor. În lungul lor marș, ostașii participau la slujbele săvârșite prin localitățile prin care treceau, de regulă duminica.

Episcopul general dr. Partenie Ciopron a fost la datorie și în această nouă fază a războiului, prin prezența pe front, inspectând trupele și interesându-se de activitatea preoților, organizând concursuri pentru ocuparea posturilor vacante de preoți militari activi și de numire a unor preoți militari în rezervă, prin trimiterea unor circulare și a pastoralelor de Crăciun și de Paști. A fost ajutat, în munca lui, de același entuziast preot colonel Ioan Dăncilă, precum și de preotul căpitan Pantelimon Birău, ca „șefi ai cancelariei”. Episcopul Nicolae Popovici al Oradiei a fost din nou pe front, în mai 1945, așa cum fusese și în prima fază a războiului.

În pofida atâtor neajunsuri, preoții militari și-au făcut din plin datoria, lucru ce rezultă din rapoartele superiorilor lor, care îi propuneau pentru decorare fie cu „Steaua României” cu Spade, fie cu „Coroana României” cu Spade. Din actele de arhivă rămase rezultă că au fost decorați peste 20 de preoți, unii dintre ei cu ambele decorații. La absolut toți se menționa devotamentul arătat față de răniți, conștiinciozitatea cu care au săvârșit slujbele, ajutorul pe care l-au dat soldaților la strângerea trupurilor celor morți pentru a fi îngropate, modul în care și-au încurajat soldații, dar mai cu seamă grija pe care au manifestat-o în permanență pentru amenajarea și înfrumusețarea cimitirelor de eroi sau ridicarea de troițe în amintirea lor. Desprindem doar câteva aspecte din munca unora dintre ei.

Dintre cei decorați cu „Steaua României” și „Coroana României” notăm pe preotul căpitan în rezervă *Nicolae C. Buzescu*, de la Regimentul 10 Infanterie (fiul preotului erou din primul război mondial Constantin Buzescu din Vitănești-Argeș), viitor doctor în teologie, profesor și director al Seminarului Teologic din București (1907-1992), apreciat pentru faptul că a strâns singur răniții de pe câmpul de luptă și i-a adus la postul de prim-ajutor, dar și pentru faptul că „mereu se găsea în linia întâi”, îmbărbătându-și camarazii; o dată a reușit chiar să regrupeze soldații care-și pierduseră comandantul și să ocupe cu ei un dispozitiv²⁴. Aceleași decorații le-au primit și preoții *Nicolae Floroiu*, căpitan activ în Regimentul 10 Dorobanți (p. 267), *Ernest Sârbu*, din Regimentul 26 Dorobanți (p. 319), *Ioan Năstase* din Regimentul 16 Infanterie (p. 328), *Cornel Sava*, din Armata IV (p. 335), *Ioan Grosu* din Ambulanța 132 (p. 336), *Constantin Ionescu* din Regimentul 4 Dorobanți, căpitan activ (p. 337), *Ion Boeru*, preot maior din Divizia 6 Infanterie (p. 345), *Gheorghe Anghelescu*, căpitan activ din Regimentul 23 Infanterie, decorat și pe frontul de Est (p. 346), *Mihai Popescu*, preot căpitan activ din Regimentul 36 Infanterie (p. 347).

Numărul celor decorați o singură dată cu „Steaua României”, „Coroana României”, „Crucea Regina Maria” sau „Crucea Meritul Sanitar” a fost mult mai mare.

Câțiva preoți militari au căzut la datorie, alături de fiii lor sufletești. Așa a fost protosinghelul *Nicodim Ioniță* (voluntar în Reg. 38 Artilerie), căzut în luptă la Pavlograd²⁵ sau protopopul maior *Alexandru Soroceanu*²⁶.

Se cunosc puține lucruri despre preoții militari care au fost luați prizonieri de armata sovietică. Unul dintre ei a fost preotul maior *Dimitrie Bejan* (1909-1995), originar din Hârlău, licențiat în teologie și istorie. A fost luat prizonier și deținut în lagărelele de la Oranki, Manastârka și altele; eliberat în 1948, s-a reîntors în țară, dar a fost arestat și condamnat de Tribunalul Militar București la 7 ani de închisoare, după care a urmat o deportare într-un sat din Bărăgan, din nou arestat și condamnat de Tribunalul Militar Constanța la 8 ani de închisoare; eliberat în 1964, după 20 de ani de suferință²⁷.

Altul a fost părintele *Gheorghe Beșchea*, prizonier în luptele de la Cotul Donului, deținut timp de 6 ani în lagărul de la Oranki; iar în 1958 a fost arestat și

²⁴ *Preoți în tranșee*, p. 289 și 317.

²⁵ *Arma Cuvântului* 3 (1942), nr. 4-6, p. 119-121; Boris Buzilă, *Din istoria vieții bisericesti din Basarabia*, București/Chișinău, 1996, p. 189.

²⁶ *Arma Cuvântului* 3 (1942), nr. 7-9, p. 181.

²⁷ Mircea Păcurariu, *Dicționarul teologilor români*, ed. a III-a, Sibiu, 2001, p. 59.

condamnat la 15 ani de muncă silnică, acuzat de „crimă de uneltire contra ordinii sociale”; eliberat în 1964²⁸.

Sunt numai câteva crâmpoie din activitatea preoților din armata română în cursul celui de-al Doilea Război Mondial. Din cele expuse aici foarte succint, se desprinde constatarea că acești confesori militari au fost cu adevărat „preoți cu crucea-n frunte, căci oastea e creștină”, care și-au pus sufletul pentru semenii lor.

Ei au săvârșit un adevărat „apostolat militar”, prin cuvânt și faptă în mijlocul ostirii, ținând mereu trează încrederea în victoria finală.

Din nefericire, n-au fost „vremile sub om, ci bietul om sub vreme”, căci, după 1945, a urmat un întuneric de aproape o jumătate de veac, cu desființarea Episcopiei Armatei și a clerului militar în august 1948, cu tot cortegiul de suferințe care au urmat. Mulți dintre marii comandanți de oști din cel de-al Doilea Război Mondial, ca și un număr enorm de ofițeri au fost „epurați” din armată, alții chiar aruncați în închisori.

De aceeași soartă nefericită au avut parte și mulți dintre preoții militari. Notăm doar câteva nume de foști preoți militari care au fost condamnați de Tribunalele Militare din țară: *Ștefan Berinde*, închis mai mulți ani la Sighet, București, Timișoara și Gherla; *Gheorghe Coman*, tatăl scriitoarei Ana Blandiana (din 1957 până în 1964)²⁹, *Dumitru Bălașa*, originar din județul Vâlcea, condamnat la 6 ani de închisoare de Tribunalul Militar Craiova, *Petru Roșu*, originar din Sebeș-Alba, cu gradul de locotenent-colonel, arestat în trei rânduri, iar în 1959 condamnat de Tribunalul Militar Deva la 9 ani de închisoare († în 1964 în Delta Dunării).

A urmat o perioadă tristă în istoria neamului nostru, cea comunistă, din 1945/1948 până în 1989. N-a mai existat nici o colaborare între Biserică și noua „armată populară”. Abia după schimbările politice din decembrie 1989 a început revenirea treptată la situația dinainte de anul 1948. La scurt timp s-au creat primele posturi de preoți militari, pe lângă marile unități ale armatei române. S-au amenajat capele militare în incinta unor cazărmi ori s-au zidit biserici cu destinație specială pentru militari, în care se săvârșesc slujbe – de regulă Sfânta Liturghie – cununii, botezuri sau prohodiri pentru familiile militarilor. Așa se face că la începutul anului 2017 activau 77 de preoți în unități militare (alți 19 în unități ale Ministerului de Interne). Câte un preot militar este trimis cu trupe românești, chiar și în cadrul unor operații militare în afara țării, cum e cazul în Afganistan. Absolut toți ierarhii, dar și preoții de parohie sunt invitați la marile festivități ale țării și ale armatei: 1 Decembrie, 24 Ianuarie, Ziua Eroilor. De asemenea sunt invitați la

²⁸ Paul Caravia, Virgiliu Constantinescu și Flori Stănescu, *Biserica întemnițată*, București, 1998.

²⁹ *Ibidem*, p. 84, 133.

depunerea jurământului militar. Ostași din Armată, din Poliție și din Jandarmerie sunt prezenți pentru menținerea ordinii publice la diferite festivități bisericești de amploare: la catedrala patriarhală din București, la 21 mai (ziua hramului) și la 27 octombrie, când se prăznuiește Sfântul Dimitrie Basarabov, ale cărui moaște se găsesc aici; la catedrala mitropolitană din Iași, la 14 octombrie, când se prăznuiește Sfânta Paraschiva, cu moaștele aici; iar la Sibiu la 30 noiembrie, ziua de prăznuire a Sfântului Ierarh Andrei Șaguna, ale cărui moaște sunt aici. De asemenea, mulți militari sunt trimiși de comandanții lor în diverse orașe în care se organizează procesiuni cu moaște de sfinți, la sărbătoarea Învierii Domnului, precum și la alte festivități bisericești.

Toate aceste lucruri prezentate aici foarte succint, dovedesc că între Biserica Națională și Armata Țării au existat raporturi de bună colaborare în tot trecutul neamului nostru, în interesul tuturor cetățenilor țării. O asemenea colaborare trebuie să se mențină și în viitor, în interesul ambelor instituții.